

1997-09-01

Dental fear and anxiety in the Thai at Chulalongkorn Dental Clinic(ความรู้สึกกลัวและกังวลใจต่อการใช้บริการ หันตกรรมของคนกรุงเทพฯ เฉพาะกลุ่ม)

Soonthon Rapisuwon

Patita Bhuridej

Suleeporn Theerajetkool

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cudj>

Part of the [Dentistry Commons](#)

Recommended Citation

Rapisuwon, Soonthon; Bhuridej, Patita; and Theerajetkool, Suleeporn (1997) "Dental fear and anxiety in the Thai at Chulalongkorn Dental Clinic(ความรู้สึกกลัวและกังวลใจต่อการใช้บริการ หันตกรรมของคนกรุงเทพฯ เฉพาะกลุ่ม)," *Chulalongkorn University Dental Journal*: Vol. 20: Iss. 3, Article 1.

DOI: 10.58837/CHULA.CUDJ.20.3.1

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cudj/vol20/iss3/1>

This Original article is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Dental Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ความรู้สึกกลัวและกังวลใจต่อการใช้บริการ ทันตกรรมของคนกรุงเทพฯ เฉพาะกลุ่ม

สุนทร ธีรพิสุวรรณ วทบ., ทบ., MPH.

ภทิตา ภูธิตะ ทบ.

ศุภิพร ธีระเจตกุล ทบ.

ภาควิชาทันตกรรมชุมชน คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา 1. ต้องการศึกษาระดับความกลัวและกังวลใจต่อการใช้บริการทันตกรรมของคนไทย กลุ่มที่มารับบริการทันตกรรมที่คลินิกนอกเวลาของคณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2. ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกกลัวและกังวลใจ

วัสดุและวิธีการ ประชากรศึกษาที่นำมาวิเคราะห์มีจำนวน 650 คน มีอายุตั้งแต่ 15 ปี จนถึง 76 ปี ซึ่งได้มาใช้บริการทันตกรรมที่คลินิกนอกเวลาและถูกสุ่มอย่างเป็นระบบ ได้รับการแจกแบบสอบถามที่ประกอบด้วยคำถามด้านประชากรศาสตร์และคำถามของ The Corah's Dental Anxiety Scale

ผลการศึกษา พบว่า 10.6 เปอร์เซ็นต์ของประชากรศึกษาไม่แสดงความกลัวและกังวลใจต่อการมาใช้บริการทันตกรรม, 30.7 เปอร์เซ็นต์ กลัวปานกลาง และ 8.8 เปอร์เซ็นต์ กลัวมากจนถึงมากที่สุด ค่าเฉลี่ยของคะแนนความกลัว และกังวลใจต่อการใช้บริการทันตกรรม (DAS) เท่ากับ 8.30 ± 3.24 เพศหญิงมีความกลัวและกังวลใจมากกว่าเพศชาย คนหนุ่มสาวและวัยรุ่นมีความกลัวมากกว่าผู้สูงอายุ ความเจ็บปวดจากการได้เคยใช้บริการทันตกรรมครั้งแรกจะมีผลต่อความรู้สึกกลัวและกังวลใจ ($p < 0.001$)

สรุป 1. ระดับความกลัวและกังวลใจของประชากรศึกษากลุ่มนี้เท่ากับ 8.30 ± 3.24

2. อายุ, เพศ, ประสบการณ์ความเจ็บปวดจากการใช้บริการทันตกรรมครั้งแรกมีผลต่อความกลัวและกังวลใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

(ว.ทันต.จุฬาฯ 2540; 20:147-152)

ความรู้สึกกลัวและกังวลใจต่อการใช้บริการทันตกรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับคนจำนวนมาก บางคนอาจรู้สึกกลัวและกังวลใจมาก บางคนอาจรู้สึกกังวลและกลัวน้อย ความรู้สึกกลัวและกังวลใจ แสดงออกทั้งทางกายและทางจิตใจ เช่น การเลื่อนนัดเมื่อถึงเวลานัดทำฟัน¹⁻³ มีอาการกระสับกระส่ายขณะนั่งรอหัวใจเต้นแรง เหงื่อออก บางคนอาจใช้มือปิดป้อง⁴ ขณะที่ทันตแพทย์จะให้การรักษ ซึ่งจะสร้างความรู้สึกเครียดและเสีย

เวลาเป็นอันมากให้กับทันตแพทย์⁵

งานทันตกรรมเป็นงานบริการที่ทันตแพทย์จัดไว้ให้ประชาชนได้รับบริการ ถ้าผู้รับบริการทันตกรรมผิคนัด ย่อมมีกระทบต่อเวลาของทันตแพทย์ที่เสียไปโดยเปล่าประโยชน์และเสียโอกาสของผู้คนที่ประสงค์จะใช้บริการ จากการศึกษาเรื่องการผิคนัดของผู้มาใช้บริการทันตกรรมนอกเวลาในอดีต พบว่า จะมีผู้นัดหมายกับทันตแพทย์หนึ่งคนในทุกสามคนผิคนัด เมื่อสอบถามถึงเหตุผล

ของการผัดผ่อนแล้ว พบว่าเหตุผลของความรู้สึกกังวลใจและกลัวเจ็บจากการทำฟัน⁶ เป็นเหตุหนึ่งที่ได้รับการกล่าวอ้าง ความรู้สึกกังวลใจและกลัวนี้ในคนไทยยังไม่เคยมีการศึกษากันมาก่อนว่า คนไทยรู้สึกกังวลและกลัวเจ็บเพียงใด แต่ประเทศตะวันตกได้มีการศึกษาเรื่องนี้กันมาก⁷⁻¹⁵ พอลสมควรรโดยใช้สเกลของ The Carah's Dental Anxiety Scale⁷ วัดระดับความกังวลใจและกลัว

การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์ต้องการศึกษา (1) ระดับความกลัวและกังวลใจของคนไทยกลุ่มหนึ่งที่มาใช้บริการทันตกรรมที่คลินิกนอกเวลาของคณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาฯ และ (2) ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกกลัวและกังวลใจ

วัสดุและวิธีการดำเนินการศึกษา

1. ประชากรศึกษา ประกอบด้วยผู้มารับบริการทันตกรรมนอกเวลาราชการ ที่คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้รับการส่งอย่างเป็นระบบ จำนวน 708 คน เป็นชาย 221 คน (31.2 เปอร์เซ็นต์) หญิง 487 คน (68.8 เปอร์เซ็นต์) มีอาชีพรับราชการมากที่สุด 371 คน (61.5 เปอร์เซ็นต์) รองไปคือรับจ้าง 107 คน (17.7 เปอร์เซ็นต์) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี 361 คน (57.2 เปอร์เซ็นต์) ระดับ ปวช. หรือ ปวส. 113 คน (17.9 เปอร์เซ็นต์) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงความถี่ของประชากรตัวอย่างตามลักษณะประชากรศาสตร์ และการใช้บริการทันตกรรม

ประชากรศาสตร์	ความถี่ (คน)	% เปอร์เซ็นต์
เพศ ชาย	221	31.2
หญิง	487	68.8
2. อายุ < 20 ปี	108	15.25
20 - 39 ปี	349	48.72
40 - 59 ปี	165	23.30
≥ 60 ปี	28	3.95
ไม่ระบุ	58	8.78
3. อาชีพ		
- รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	371	52.40
- รับจ้าง	107	14.68
- ค้าขาย	70	9.88
- พนักงานบริษัท	45	6.35
- นักเรียน, นักศึกษา	105	15.28
- อื่น ๆ, ไม่ระบุ	10	1.41
4. การศึกษา		
- ปริญญาตรี หรือสูงกว่า	361	50.98
- ปวช./ปวส.	113	15.96
- ม.1 - ม.6	110	15.53
- ไม่เกิน ป.6	124	17.53
5. การใช้บริการทันตกรรม		
- ใช้เป็นประจำปีละครั้ง	212	29.94
- ใช้เมื่อมีอาการ/ไม่ทุกปี	461	65.11
- ไม่ตอบ	35	4.95

2. วิธีดำเนินการศึกษา

เก็บข้อมูลความรู้สึกลึกซึ้ง และกังวลใจของผู้มาใช้บริการทันตกรรมนอกเวลา โดยการใช้แบบสอบถามชนิดที่ตอบด้วยตนเอง สาระของแบบสอบถามจะประกอบด้วย ส่วนแรกถามข้อมูลพื้นฐานของประชากรตัวอย่าง ทางด้านประชากรศาสตร์ และส่วนที่สอง ถามเกี่ยวกับประวัติการเคยไปรับบริการทันตกรรมหรือไม่เคย ลักษณะบริการทันตกรรมใช้เป็นประจำทุกปีหรือไม่ เคยได้รับความเจ็บปวดจากบริการนั้นหรือไม่ และถามเกี่ยวกับความรู้สึกลึกซึ้งและกังวลใจของตัวประชากรตัวอย่างโดยใช้คำถามที่แปลและเรียบเรียงตัวคำถามมาจากภาษาอังกฤษของ The Corah's Dental Anxiety Scale (DAS)⁷ ซึ่งเป็นคำถามที่ได้รับการยอมรับกันมากในหมู่นักศึกษาด้านทันตแพทยศาสตร์ว่ามีความกะทัดรัด วัดได้ถูกต้องในสิ่งที่ต้องการวัด⁷ และเชื่อถือได้^{9,15-16} เมื่อแปลและเรียบเรียงแล้วได้ทดสอบการสื่อความหมายกับผู้ให้บริการทันตกรรมนอกเวลาราชการ 30 คน เพื่อตรวจสอบการสื่อความหมายและแก้ไขข้อบกพร่อง

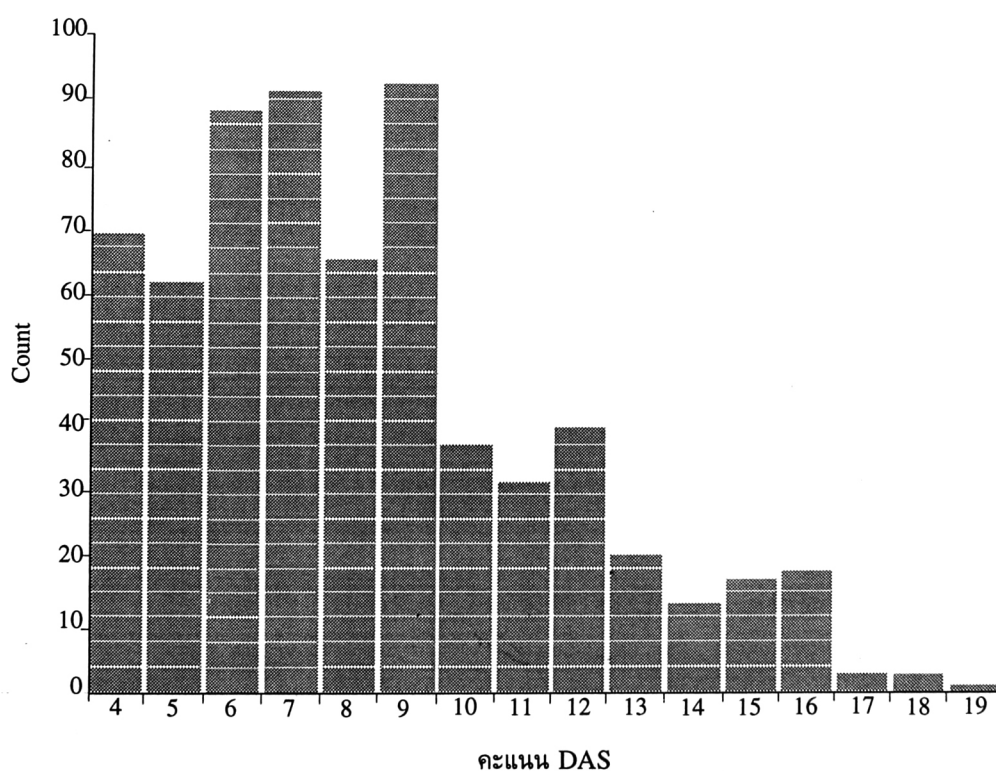
สาระของคำถามความรู้สึกลึกซึ้งและกังวลใจของ The Corah's Dental Anxiety Scale จะประกอบด้วยคำถามเพียงสี่ข้อ แต่ละข้อจะมีคำตอบให้เลือกห้าข้อ ดังนั้นค่าของคะแนน

คำตอบจะมีตั้งแต่สี่คะแนน (ไม่มีความรู้สึกกลัวและกังวลใจ) จนถึง 20 คะแนน (มีความรู้สึกกลัวและกังวลใจมากที่สุด)

ผลการศึกษา

จากประชากรที่ศึกษา 708 คน มี 650 คน ที่ตอบคำถามครบทั้งสี่ข้อ ซึ่งเมื่อจำแนกตามลำดับคะแนนแล้ว พบว่า 10.6 เปอร์เซ็นต์ (ของประชากรศึกษา 650 คน) ไม่มีความรู้สึกกลัวและกังวลใจเลย (4 คะแนน) 47.2 เปอร์เซ็นต์ กลัวเล็กน้อย (คะแนน 5-8) 30.7 เปอร์เซ็นต์ กลัวปานกลาง (คะแนน 9-12) และ 11.5 เปอร์เซ็นต์ กลัวมากจนถึงมากที่สุด (คะแนน 13-16 และ 17-20) (รูปที่ 1) ค่าเฉลี่ยของคะแนน (DAS) ของประชากรศึกษากลุ่มนี้เท่ากับ 8.30 ± 3.24 ซึ่งเมื่อเทียบกับผลการศึกษาอื่นแล้ว ความรู้สึกกลัวและกังวลใจของคนไทยกลุ่มนี้จะต่ำกว่าเล็กน้อย (ตารางที่ 2) จากตารางที่ 3 เมื่อพิจารณาแยกตามเพศแล้ว เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยของคะแนน (DAS) เท่ากับ 8.49 ± 3.24 ขณะที่เพศชายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.82 ± 3.20 ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$) ทำนองเดียวกันคนสูงอายุกลัวน้อยกว่าคนหนุ่มสาวหรือวัยรุ่น ($P \leq 0.02$)

รูปที่ 1. แสดงค่าความถี่และคะแนน DAS

ในทางตรงกันข้ามอาชีพและการศึกษาของประชากรศึกษากลุ่มนี้กลับไม่มีผลในแง่ของความแตกต่างของความรู้สึกกลัวและกังวลทางสถิติ ($P > 0.05$)

ประสบการณ์จากที่เคยได้รับบริการทันตกรรม

ประชากรศึกษาที่ใช้บริการตรวจหรือรักษาฟันทุกปีมีความรู้สึกกลัวและกังวลใจน้อยกว่าประชากรศึกษาที่ใช้บริการทันตกรรมเมื่อมีอาการปวดหรือไม่ใช้บริการเป็นประจำทุกปี ($P < 0.001$) (ตารางที่ 3) ค่าของคะแนนเฉลี่ย (DAS) ของประชากรศึกษาที่

ผ่านประสบการณ์ครั้งแรกด้วยการถอนฟันจะสูงกว่าของประชากรศึกษาที่ผ่านประสบการณ์ครั้งแรกด้วยการอุดฟันหรือถอนฟัน ($X = 8.49 \pm 3.23 : 7.57 \pm 3.02 : 7.96 \pm 3.23$) แต่ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ($P > 0.05$) อย่างไรก็ตามผู้ที่ผ่านประสบการณ์อื่นเจ็บปวดจากการใช้บริการทันตกรรมครั้งแรกไม่ว่าจะเป็นการถอนฟัน, อุดฟันหรืออุดฟัน ย่อมจะมีความรู้สึกกลัวและกังวลใจมากกว่าผู้ที่ใช้บริการทันตกรรมครั้งแรกแล้วไม่รู้สึกเจ็บปวดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P = 0.00001$) (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าของคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของ DAS ของการศึกษานี้กับงานวิจัยอื่น ๆ

ชื่อผู้วิจัย	ปี พ.ศ.	จำนวนและอายุประชากร		ค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	
		จำนวน (คน)	อายุ (ปี)	(\bar{X}) คะแนนเฉลี่ย	(S.D.) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
งานวิจัยนี้	1996	650	13 - 79	8.30	± 3.24
Neverlien Po ⁹	1990	1351	15 - 79	7.87	± 3.51
Corah ⁷	1969	1232		8.89	± 2.99
Cohen ¹⁰	1982	846	นักศึกษา	8.77	± 2.73
Rankin ¹¹	1984	258		8.71	± 3.36
Shuurs ¹²	1985	620	30 - 40	9.03	± 3.32
Frazer ¹³	1988	29		9.28	± 2.31
Kunzelman ¹⁴	1989	474	18 - 80	8.60	± 3.70

ตารางที่ 3 แสดงผลวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนน DAS กับ อายุ, เพศ, การศึกษา, การใช้บริการทันตกรรม

Variation	SS	df	MS	F-statistic	P-value
อายุ					
between group	9.958	9	1.106	6.518	0.0105
within group	330.080	640	0.516		
Total	340.038	649			
เพศ					
between group	3.368	1	3.386	6.518	0.0105
within group	336.652	648	0.520		
Total	340.038	649			
การศึกษา					
between group	1.459	7	0.208	0.423	0.8885
within group	285.094	578	0.493		
Total	286.553	585			
การให้บริการ					
between group	4.569	1	4.569	13.619	0.000502
within group	206.319	651	0.335		
total	210.888	616			

ตารางที่ 4 แสดงผลวิเคราะห์คะแนน DAS กับประสบการณ์เจ็บปวดที่ได้รับจากการใช้บริการทันตกรรมครั้งแรก (จำแนกตามประเภทบริการ) ด้วย Chi-square test

	ไม่กลัว/กลัวเล็กน้อย (4 - 8 คะแนน)	กลัวปานกลาง/กลัวมาก (≥ 9 คะแนน)	P-Value
ถอนฟัน			
ไม่เจ็บ/เจ็บเล็กน้อย	86	20	0.000028
เจ็บปานกลาง/เจ็บมาก	278	120	
อุดฟัน			
ไม่เจ็บ/เจ็บเล็กน้อย	52	12	0.00001
เจ็บปานกลาง/เจ็บมาก	301	124	
ขูดหินปูน			
ไม่เจ็บ/เจ็บเล็กน้อย	127	28	0.00001
เจ็บปานกลาง/เจ็บมาก	176	78	

วิจารณ์

จากผลการศึกษาความรู้สึกกลัวและกังวลใจในการใช้บริการทันตกรรมโดยใช้สเกลของ The Carah's Dental Anxiety Scale กับคนไทยในกับคนกรุงเทพฯ กลุ่มนี้ พบว่าความรู้สึกกลัวและกังวลใจโดยเฉลี่ยแล้ว อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำและระดับคะแนนเฉลี่ย (DAS) จะต่ำกว่าของการศึกษาอื่นๆ เล็กน้อย อย่างไรก็ตามผลที่ได้นี้จะนำมากล่าวอ้างแทนคนไทยทั้งหมดคงจะไม่ได้เพราะการศึกษานี้กำหนดเฉพาะคนที่มาใช้บริการทันตกรรมในกรุงเทพฯ เท่านั้น ซึ่งคนที่ไม่มีมาใช้บริการทันตกรรมและคนต่างจังหวัดอีกจำนวนมากที่มีวัฒนธรรมของความคิดประสบการณ์ชีวิตและความอดทนที่ต่างออกไป ถ้าหากมีการศึกษาค่าของคะแนน DAS อาจจะแตกต่างออกไปอีก

อย่างไรก็ดี ในการศึกษาครั้งนี้ผลที่ได้ชี้ให้เห็นว่า คนไทยที่มีความรู้สึกกลัวและกังวลใจกับการทำฟันหรือใช้บริการทันตกรรมนั้นจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากการผ่านประสบการณ์เจ็บปวดจากการใช้บริการทันตกรรมครั้งแรกในชีวิตทำให้เกิดความรู้สึกกลัวที่ฝังใจ แต่อย่างไรก็ตามความรู้สึกกลัวและวิตกกังวลเกี่ยวกับการใช้บริการทันตกรรมของคนอีกส่วนหนึ่งที่ไม่เคยได้รับความเจ็บปวดมาก่อนแต่อาจจะเกิดจากการได้เห็นความเจ็บปวดของคนอื่นหรือได้รับฟังคำบอกเล่ามาอีกต่อหนึ่ง¹¹ ประกอบกับบุคลิกภาพและสภาพจิตใจที่อ่อนไหวของคนบางคนทำให้มีความรู้สึกกลัวและกังวลใจทั้งที่ตนเองอาจจะไม่เคยผ่านประสบการณ์เจ็บปวดมาก่อนก็ยอมเป็นไปได้อีก^{12,13} ในสตรีจะมีความรู้สึกกลัวและกังวลมากกว่าบุรุษอาจจะเนื่องจากความอ่อนไหวทางอารมณ์ของสตรีและการแสดงออกที่ค่อนข้างตรงไปตรงมาไม่เก็บความรู้สึกเหมือนบุรุษที่มีอาจจะมีความอดทนมากกว่าหรือไม่ยอมที่

จะบอกหรือแสดงออกถึงความรู้สึกกลัวและกังวลใจให้ผู้อื่นได้ทราบ ในคนที่สูงอายุ ซึ่งอาจผ่านประสบการณ์ชีวิตมามากและหลากหลายประกอบกับมีความเข้าใจในการปรับตัวและอารมณ์ได้ดี ทำให้ความรู้สึกกลัวและกังวลใจในการใช้บริการทันตกรรมมีน้อยกว่าคนหนุ่มสาวหรือวัยรุ่น Rankin และ Harris¹¹ รายงานไว้ว่า คนที่รู้สึกกลัวและกังวลใจกับการใช้บริการทันตกรรมแต่ยังมาใช้บริการทันตกรรมสม่ำเสมอ นั้น อาจจะมี ความเข้าใจในการปรับตัวและอารมณ์ให้มีความผ่อนคลายได้ดี ส่วนคนที่ไม่สามารถปรับตัวและอารมณ์ได้ก็จะผัดผ่อนหรือเลื่อนนัดการใช้บริการทันตกรรมไปก่อน

สรุป

ผลจากการศึกษาความรู้สึกกลัวและกังวลใจของคนที่มาใช้บริการทันตกรรมที่คลินิกทันตกรรมนอกเวลา คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาฯ พบว่า

1. ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้สึกกลัวและกังวลใจในคนกลุ่มประชากรตัวอย่างนี้เท่ากับ 8.30 ± 3.24 และเพศหญิงมีความรู้สึกกลัวและกังวลใจมากกว่าเพศชาย ($P \leq 0.01$)
2. ผู้สูงอายุจะกลัวน้อยกว่าคนหนุ่มสาวหรือวัยรุ่น
3. คนที่เคยมีประสบการณ์เจ็บปวดจากการใช้บริการทันตกรรมครั้งแรกในชีวิตจะกลัวมากกว่าคนที่ไม่มีประสบการณ์เจ็บปวดจากการใช้บริการทันตกรรมครั้งแรก ($P \leq 0.001$)
4. คนที่มีประสบการณ์ครั้งแรกด้วยการถอนฟันจะกลัวและกังวลใจมากกว่าคนที่ไม่มีประสบการณ์ครั้งแรกด้วยการขูดหินปูนหรืออุดฟัน

Dental fear and anxiety in the Thai at Chulalongkorn Dental Clinic

Abstract

Objectives The objectives of this study were to evaluate the dental fear and anxiety level of a group of the Thai who attended the out patient dental clinic of Chulalongkorn Dental School and factors that related to dental fear and anxiety.

Material and method The participants consisted of 650 persons, age 15 to 76 years old, who were randomized by systematic sampling technique. The selected samples were asked to complete the demographic and the Corah's Dental Anxiety Scale questionnaires.

Results 10.6 percent of the participants had no fear and anxiety. 30.7 percent had moderate dental fear and anxiety. The average of DAS score was 8.30 ± 3.24 . Male had low score of DAS than female. Younger people had high DAS score than older people. Past experience of dental pain from the first dental visit had an affect of dental fear and anxiety on this group of people very significantly ($p < 0.001$).

Conclusion The average dental fear and anxiety of DAS score was 8.30 ± 3.24 and age, sex and past experience of dental pain from the first dental visit had an affect of dental fear and anxiety on these participants.

(CU Dent J 1997;20:147-152)

Key words : dental fear, anxiety, the Corah's Dental Anxiety Scale

References

- Liddell A, May B. Some characteristics of regular and irregular attenders for dental checkups. *Br J Clin Psychol* 1984;23:19-26.
- Schuurs A, Duivenvoorden H, Thoden van Velzen S, Verhage F, Eukman M, Makkes P. Sociodemographic correlates of dental anxiety. *Community Dent Oral Epidemiol* 1985;13:212-5.
- Woolgrove J, Cumberbatch G. Dental anxiety and regularity of dental attendance. *J Dent* 1986;14:209-13.
- Holst A, Crossner CG. Direct rating of acceptance of dental treatment in Swedish children. *Community Dent Oral Epidemiol* 1987;15:258-63.
- Cooper C, Watts J, Kelly M. Job satisfaction, mental health and job stressors among general dental practitioners in the UK. *Br Dent J* 1987;158:77-81.
- สุนทร ระพีสุวรรณ, ศุภพร วีระเจตกุล, สิริวรรณ ดันจันทรพงศ์. การผิมนัดทำฟันของผู้ใช้บริการที่คลินิกทันตกรรมนอกเวลา คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว ทันต จุฬาฯ 1993;16(3):195-202.
- Corah HL. Development of a Dental Anxiety Scale. *J Dent Res* 1969;48:596.
- Weinstein P, Smith TA, Bartlett RC. A study of the dental student patient relationship. *J Dent Res* 1973;52:1287-92.
- Neverlien PO. Normative data for Corah's dental anxiety scale (DAS) for the Norwegian adult population. *Community Dent Oral Epidemiol* 1990;18:162.
- Cohen LA, Snyder TL, LaBelle AD. Correlates of dental anxiety in a university population. *J Public Health Dent* 1982; 42:228-35.
- Rankin JA, Harris MB. Dental anxiety: The patient's point of view. *J Am Dent Assoc* 1984;109:43-7.
- Schuurs AHB, Buivenvoorden HJ, Thoden Van Velzen SK, Verhage F, Eukman MAJ, Makkes PC. Sociodemographic correlates of dental anxiety. *Community Dent Oral Epidemiol* 1985;13:212-5.
- Frazer M, Hampson S. Some personality factors related to dental anxiety and fear of pain. *Br Dent J* 1988;165:436-9.
- Kunzelmann, K.H, Dunninger P. Dental fear and Pain: effect on patients' perception of the dentist. *Community Dent Oral Epidemiol* 1990;18:264-6.
- Locker D, Liddell A, Burman D. Dental fear and anxiety in an older adult population. *Community Dent Oral Epidemiol* 1991;19:120-4.
- Moore R, Berggren U, Carlsson SG. Reliability and clinical usefulness of psychometric measures in a self-referred population of odontophobics. *Community Dent Oral Epidemiol*